

వార్షిక రామాయణం

బాల కాండ

14. చతుర్దశః సర్గః - అశ్వమేధః

|| అశ్వమేధః ||

అథ సంవత్సరే పూర్ణే తస్మిన్మాప్తే తురంగమే |
 సరయ్యాశ్చోత్తరే తీరే రాజ్ఞో యజ్ఞోఽభ్యవర్తత || 1 ||

ఋశ్యశృంగం పురస్కృత్య కర్తృ చక్రుర్విజర్షభాః |
 అశ్వమేధే మహాయజ్ఞే రాజ్ఞోఽస్య సుమహాత్మనః || 2 ||

కర్తృ కుర్వంతి విధివద్యాజకా వేదపారగాః |
 యథావిధి యథాన్యాయం పరిక్రామంతి శాస్త్రతః || 3 ||

ప్రవర్ణ్యం శాస్త్రతః కృత్వా తథైవోపసదం ద్విజాః |
 చక్రుశ్చ విధివత్సర్వమధికం కర్తృ శాస్త్రతః || 4 ||

అభిపూజ్య తదా హృష్టాః సర్వే చక్రుర్వథావిధి |
 ప్రాతఃసవనపూర్వాణి కర్మాణి మునిపుంగవాః || 5 ||

ఐంద్రశ్చ విధివద్దత్తో రాజా చాభిష్టుతోఽనఘః |
 మాధ్యందినం చ సవనం ప్రావర్తత యథాక్రమమ్ || 6 ||

తృతీయసవనం చైవ రాజ్ఞోఽస్య సుమహాత్మనః |
 చక్రుస్తే శాస్త్రతో దృష్ట్వా తథా బ్రాహ్మణపుంగవాః || 7 ||

[* అధికపాఠః - ఆహ్వాయాన్ చక్రిరే తత్ర శక్రాదీన్విబుధోత్తమాన్ |
 ఋశ్యశృంగాదయో మంత్రైః శిక్షాక్షరసమన్వితైః |
 గీతిభిర్మధురైః స్నిగ్ధైర్మంత్రాహ్వానైర్వధార్హతః |
 హోతారో దదురావాహ్య హవిర్భాగాన్ దివోకసామ్ [*]

న చాపఠతమభూత్తత్ర స్థలితం వాపి కించన |
 దృశ్యతే బ్రహ్మవత్సర్వం క్షేమయుక్తం హి చక్రిరే || 8 ||

న తేష్యహఃసు శ్రాంతో వా క్షుభితో వాఽపి దృశ్యతే |
 నావిద్వాన్బ్రాహ్మణస్తత్ర నాశతానుచరస్తథా || 9 ||

బ్రాహ్మణా భుంజతే నిత్యం నాథవంతశ్చ భుంజతే |
 తాపసా భుంజతే చాపి శ్రమణా భుంజతే తథా || 10 ||

వృద్ధాశ్చ వ్యాధితాశ్చైవ స్త్రియో బాలాస్తథైవ చ |
 అనిశం భుంజమానానాం న తృప్తిరుపలభ్యతే || 11 ||

వాల్మీకి రామాయణం-

14. చతుర్దశః సర్గః - అశ్వమేధః

దీయతాం దీయతామన్నం వాసాంసి వివిధాని చ |
ఇతి సంచోదితాస్తత్ర తథా చక్రురనేకశః || 12 ||

అన్నకూటాశ్చ బహవో దృశ్యంతే పర్వతోపమాః |
దివసే దివసే తత్ర సిద్ధస్య విభివత్తదా || 13 ||

నానాదేశాదనుప్రాప్తాః పురుషాః స్త్రీగణాస్తథా |
అన్నపానైః సువిహితాస్తస్మిన్యజ్ఞే మహాత్మనః || 14 ||

అన్నం హి విభివత్స్వాదు ప్రశంసంతి ద్విజర్షభాః |
అహో తృప్తాః స్తృ భద్రం త ఇతి శుశ్రావ రాఘవః || 15 ||

స్వలంకృతాశ్చ పురుషా బ్రాహ్మణాన్సర్వవేషయన్ |
ఉపాసతే చ తానన్యే సుమృష్టమణికుండలాః || 16 ||

కర్మాంతరే తదా విప్రా హేతువాదాన్బహూనపి |
ప్రాహుః స్తృ వాగ్మినో భీరాః పరస్పర జిగీషయా || 17 ||

దివసే దివసే తత్ర సంస్తరే కుశలా ద్విజాః |
సర్వకర్మాణి చక్రుస్తే యథాశాస్త్రం ప్రచోదితాః || 18 ||

నాషడంగవిదత్రాసీన్నావ్రతో నాబహుశ్రుతః |
సదస్యస్తస్య వై రాజ్ఞో నావాదకుశలా ద్విజాః || 19 ||

ప్రాప్తే యూపోచ్చయే తస్మిన్ష్టైల్వాః ఖాదిరాస్తథా |
తావంతో బిల్వసహితాః పర్ణినశ్చ తథాఽపరే || 20 ||

శ్లేష్మాతకమయస్త్యాకో దేవదారుమయస్తథా |
ద్వావేవ విహితౌ తత్ర బాహువ్యస్తపరిగ్రహౌ || 21 ||

కారితాః సర్వ ఏవైతే శాస్త్రజ్ఞైర్యజ్ఞకోవిదైః |
శోభార్థం తస్య యజ్ఞస్య కాంచనాలంకృతాఽభవన్ || 22 ||

ఏకవింశతియూపాస్తే ఏకవింశత్యరత్నయః |
వాసోభిరేకవింశద్భిరేకైకం సమలంకృతాః || 23 ||

విన్యస్తా విభివత్సర్వే శిల్పిభిః సుకృతా దృఢాః |
అష్టాశ్రయః సర్వ ఏవ శ్శక్త్యరూపసమన్వితాః || 24 ||

వాల్మీకి రామాయణం

బాల కాండ

14. చతుర్దశః సర్గః - అశ్వమేధః

ఆచ్ఛాదితాస్తే వాసోభిః పుష్పైర్గందైశ్చ భూషితాః |
సప్తర్షయో దీప్తిమంతో విరాజంతే యథా దివి || 25 ||

ఇష్టకాశ్చ యథాన్యాయం కారితాశ్చ ప్రమాణతః |
చితోఽగ్నిర్బ్రాహ్మణైస్తత్ర కుశలైః శుల్బకర్తృణి || 26 ||

స చిత్య రాజసింహస్య సంచితః కుశలైర్విజైః |
గరుడో రుక్మపక్షో వై త్రిగుణోఽష్టాదశాత్మకః || 27 ||

నియుక్తాస్తత్ర పశవస్తత్రదుద్దిశ్య దైవతమ్ |
ఉరగాః పక్షిణశ్చైవ యథాశాస్త్రం ప్రచోదితాః || 28 ||

శామిత్రే తు హయస్తత్ర తథా జలచరాశ్చ యే |
ఋత్విగ్భిః సర్వమేవైతన్నియుక్తం శాస్త్రతస్తదా || 29 ||

పశూనాం త్రిశతం తత్ర యూపేషు నియతం తథా |
అశ్వరత్నోత్తమం తస్య రాజ్ఞో దశరథస్య హా || 30 ||

కౌసల్యా తం హయం తత్ర పరిచర్య సమంతతః |
కృపాణైర్విశశాసైనం త్రిభిః పరమయా ముదా || 31 ||

పతత్రిణా తదా సార్థం సుస్థితేన చ చేతసా |
అవసద్రజనీమేకాం కౌసల్యా ధర్మకామ్యయా || 32 ||

హోతాఽధ్వర్యుస్తథోద్ధాతా హస్తేన సమయోజయన్ |
మహిష్యా పరివృత్యా చ వావతాం చ తథాఽపరమ్ || 3 ||

పతత్రిణస్తస్య వపాముద్భ్రత్య నియతేంద్రియః |
ఋత్విక్ష్పరమసంపన్నః శ్రపయామాస శాస్త్రతః || 34 ||

ధూమగంధం వపాయాస్తు జిఘ్రితి స్త నరాధిపః |
యథాకాలం యథాన్యాయం నిర్ణుదన్పాపమాత్మనః || 35 ||

హయస్య యాని చాంగాని తాని సర్వాణి బ్రాహ్మణాః |
అగ్నా ప్రాస్యంతి విధివత్సమంత్రాః షోడశర్త్విజః || 36 ||

ష్లక్షశాఖాసు యజ్ఞానామస్యేషాం క్రియతే హవిః |
అశ్వమేధస్య చౌకస్య వైతసో భాగ ఇష్యతే || 37 || [యజ్ఞస్య]

వాల్మీకి రామాయణం

బాల కాండ

14. చతుర్దశః సర్గః - అశ్వమేధః

త్ర్యహోఽశ్వమేధః సంఖ్యాతః కల్పసూత్రేణ బ్రాహ్మణైః |
 చతుష్టోమమహస్తస్య ప్రథమం పరికల్పితమ్ || 38 ||
 ఉక్త్యం ద్వితీయం సంఖ్యాతమతిరాత్రం తథోత్తరమ్ |
 కారితాస్తత్ర బహవో విహితాః శాస్త్రదర్శనాత్ || 39 ||
 జ్యోతిష్టోమాయుషీ చైవమతిరాత్రా చ నిర్జితా |
 అభిజిద్విశ్వజిచ్ఛైవమష్టార్యామో మహాక్రతుః || 40 ||
 ప్రాచీం హోత్రే దదౌ రాజా దిశం స్వకులవర్ధనః |
 అధ్వర్యవే ప్రతీచీం తు బ్రహ్మణే దక్షిణాం దిశమ్ || 41 ||
 ఉద్గాత్రే చ తథోదీచీం దక్షిణైషా వినిర్జితా |
 అశ్వమేధే మహాయజ్ఞే స్వయంభూవిహితే పురా || 42 ||
 క్రతుం సమాప్య తు తదా న్యాయతః పురుషర్షభః |
 ఋత్విగ్భ్యో హి దదౌ రాజా ధరాం తాం కులవర్ధనః || 43 ||
 ఋత్విజస్త్యబ్రువన్సర్వే రాజానం గతకల్తషమ్ |
 భవానేవ మహీం కృత్స్నా మేకో రక్షితుమర్హతి || 44 ||
 న భూమ్యా కార్యమస్మాకం న హి శక్తాః స్త పాలనే |
 రతాః స్వాధ్యాయకరణే వయం నిత్యం హి భూమిప || 45 ||
 నిష్క్రయం కించిదేవేహ ప్రయచ్ఛతు భవానితి |
 మణిరత్నం సువర్ణం వా గావో యద్వ్యా సముద్యతమ్ || 46 ||
 తత్ప్రయచ్ఛ నరశ్రేష్ఠ ధరణ్యా న ప్రయోజనమ్ |
 ఏవముక్తో నరపతిర్బ్రాహ్మణైర్వేదపారగైః || 47 ||
 గవాం శతసహస్రాణి దశ తేభ్యో దదౌ నృపః |
 దశకోటిః సువర్ణస్య రజతస్య చతుర్గుణమ్ || 48 ||
 ఋత్విజస్తు తతః సర్వే ప్రదదుః సహితా వసు |
 ఋశ్యశ్యంగాయ మునయే వసిష్ఠాయ చ భీమతే || 49 ||
 తతస్తే న్యాయతః కృత్స్నా ప్రవిభాగం ద్విజోత్తమాః |
 సుప్రీతమనసః సర్వే ప్రత్యూచుర్కుదితా భృశమ్ || 50 ||

వాల్మీకి రామాయణం

బాల కాండ

14. చతుర్దశః సర్గః - అశ్వమేధః

తతః ప్రసర్పకేభ్యస్తు హిరణ్యం సుసమాహితః |
జాంబూనదం కోటిశతం బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ తదా || 51 || [సంఖ్యం]

దరిద్రాయ ద్విజాయాథ హస్తాభరణముత్తమమ్ |
కస్త్విచిద్యాచమానాయ దదౌ రాఘవనందనః || 52 ||

తతః ప్రీతేషు నృపతిర్ద్విజేషు ద్విజవత్సలః |
ప్రణామమకరోత్తేషాం హర్షపర్యాకులేక్షణః || 53 ||

తస్యాశిషోఽథ వివిధా బ్రాహ్మణైః సముదీరితాః | [సముదాహృతాః]
ఉదారస్య నృవీరస్య ధరణ్యాం ప్రణతస్య చ || 54 ||

తతః ప్రీతమనా రాజా ప్రాప్య యజ్ఞమనుత్తమమ్ |
పాపాపహం స్వర్షయనం దుష్కరం పార్థివర్షభైః || 55 ||

తతోఽబ్రవీద్యశ్యశృంగం రాజా దశరథస్తదా |
కులస్య వర్ధనం త్వం తు కర్తుమర్హసి సువ్రత || 56 ||

తథేతి చ స రాజానమువాచ ద్విజసత్తమః |
భవిష్యంతి సుతా రాజంశ్చత్వారస్తే కులోద్వహాః || 57 ||

[* అధికశ్లోకః - స తస్య వాక్యం మధురం నిశమ్య
ప్రణమ్య తస్మై ప్రయతో నృపేంద్రః | జగామ హర్షం పరమం మహాత్మా
తమృశ్యశృంగం పునరప్యవాచ ||*]

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే బాలకాండే
చతుర్దశః సర్గః || 14 ||

